

א ז י ס ק י י ט א י י נ ד א נ ש ה נ ש נ ה

ראש השנה
א' תשרי תשע"ז
גיליון 221

יו"ל ע"י ישיבת "חיים של תורה - לובלין" פניה"ק ירושלים ת"ו - בראשות הגאון רבי מנחם יאנווע שליט"א תלמידו של מרן פוסק הדור בעל ה"שבט הלוי" זצוקללה"ה

דבר מורינו ראש הישיבה שליט"א

מה ענין פרוזבול אצל שמטה?

התאמצו בכל היכלת לתת הרגשה טובה לעבד, וכך עשר ימים העבד מחזיק בכל העשר והנכסים שהאדון נתן לו, ומאידך הוא עדין אוכל ושותה ומתפרנס משל האדון, ורק ביום"כ הוא לוקח את ההענקה לביתו ועל זה נאמר "הענק תעניק", "הענק" בר"ה, ואח"כ 'תעניק' [לשון עתיד] ביום"כ שאז העבד לוקח את ההענקה לביתו.

האדון והעבד מתפייסים...

וביום"כ אז הוא זמן קהלה לכל וזמן סליחה לכל, אז כלם סולחים זה לזה, העבד מתפייס עם האדון והאדון עם העבד, ואז תוקעים בשופר, שזה מסמל על הכנעה גדולה, גם העבד וגם האדון כלם נכנעים לה' ומשחררים את העבדים בשמחה וברצון.

קשה מאד להפסיק להשתרר...

כי אנחנו צריכים לדעת שבזמנים עברו זה היה נסיון גדול מאד לשחרר עבדים, כמו שרואים שהנביא ירמיה (ירמיה לד) הוכיח את עם ישראל שישחררו את העבדים, והם פרתו ברית שישחררו, ובכל זאת שבו והעבידום, ועל זה נגזר שיחרב בית המקדש, את עצם המצוה לא היה קשה לקיים, אבל כל השליטה והשחרה של העשירים היה תלוי בזה, שיש להם אנשים תחתם שפנועים אליהם וזה קשה מאד שאדם שהיה אתמול עבד שלף, היום הוא שוה בשוה אלוה ואת זה היה קשה מאד לעקור, וכשהיו זוכים לשבר את המדה הגרועה הזו והיו משחררים את העבדים, באותו יום"כ היו מעבירים שופר תרועה בכל הארץ, להראות שפרוה ה'

והגמרא בר"ה (ח:) מבארת כיצד סדר השחרור?, "וקדשתם את שנת החמשים" מלמד שמתחדשת והולכת מתחלתה - הינו פי קדשה הוא ענין שלמות, לומר שהשנה צריכה להיות שלמה בעבודה הזו של שחרור העבדים - מכאן אמר רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מר"ה ועד יום הכפורים לא היו העבדים נפטרים לבתיהם ולא משתעבדין לאדוניהם אלא אוכלין ושותין ושמהין ועטרותיהן בראשיהן בין שהגיע יום הכפורים תקעו בית דין בשופר, נפטרו עבדים, בתייהן ושדות חוזרות לבעליהן.

ההלולא של העבדים!!!

לא די שמשחררים את העבדים בר"ה, עוד צריך לתת להם י' ימים עד יום"כ, שאז העבד אוכל ושותה בבית אדונו מנכסיו של אדון, ומרגיש את עצמו מלך, ממש "עבד פי ימלוך" וזה מפצה אותו על ההרגשה של העבדות שהיה לו [ורבנן לא ס"ל מענין זה (ע"ש)], פי וכי בשביל שהיה עבד מגיע לו ע"ז מתנה].

העבד מתעשר והאדון מתרושש!?

ולא זו בלבד, אלא האדון צריך לתת לו הענקה מצאנו ומגרנו ומכל אשר לו, הוא חייב להעשיר את העבד עד שהוא יהיה ממש כמוהו, הוא נהיה עשיר כמו האדון שלו, והגמרא מספרת (שבת קכז: לגרסת השאלות) על ר' אליעזר שר"ע עבד אצלו שלש שנים, ולבסוף בערב יום"כ בקש ממנו הענקה כדי, ולא היה לו מה לתת לו, ולאחר מכן נסע אליו ר"א עד לביתו, לפיכך ולתת לו הענקה - זה היה ההרגשה של הצדיקים הללו, שהם

הכל עוקר מצוה מהתורה, היתכן?

הכל הזקן תקן פרוזבול, מדוע? מדוע הכל עשה דבר כזה נדיר, שלא מצינו בדיקתו, לעקור מצוה שלמה מן התורה למרי, לבוא ולעשות דרך בבושה לכל לכל ישראל שהשמטה יותר לא תשמט? מה הביא את הכל לעשות כזה דבר?

לכשנתבונן בענין הזה נראה ששתי מצוות יש לנו שמצותן הוא בסוף השנה השביעית א. שמטת כספים. ב. מצות יובל' שהיא בסוף שבע שמטות, שבו השדות חוזרות לבעליהם ועבדים חוזרים לבתיהם.

אל תתן לעבד להרגיש עבד

כבר בארנו כמה פעמים מהו מצות יובל, להראות שאין לשום אדם בעלות ושליטה בזה העולם כמו"ש בסוף פרשת יובל "והארץ לא תמכר לצמיתות פי לי הארץ פי גרים ותושבים אתם עמדי". ובשנת היובל מלמדים לקח גם את האדון וגם את העבד, את האדון שלא התנהג עם העבד כראוי ואף אם התנהג עמו כראוי עצם זה בעצמו מראה על השחתת המדות, ועליו לפצות אותו על ההרגשה הזו שהוא נתן לו להרגיש עבד.

אבוי למלך שונעשה עבד

ואלו מהעבד תובעים מדוע הוצרך להגיע לידי כך שיירד מדרגתו וירגת בן מלך, לדרגת עבד, אם הוא גנב, בודאי עליו לעשות תשובה, וגם אם מכר עצמו לפרנסתו, עדין יש עליו תביעה שהוא מסגל להעביד יהודי והשתרר, עליו ללמד את עצמו אומנות שייהיה לו פרנסה בהתר ולא באסור, בכבוד ולא בבזיון.

זכינו להכניעה הגדולה הזו.

אל תערים על צדיקים!!!

ובשביל זה גם פן היה קשה לעשירים להשמיט את החובות בי זה השמיט להם את כל הכח שלהם והלל הזקן ראה את זה, אם פן הוא הבין שפה אפשר יהיה לתפס את העשירים, פי בדרך כלל העשירים מנסים לשלוט על גדולי ישראל, פי הם סבורים שבכך הם ישלטו על הדור, והלל הבין את המטרה של העשירים, אז הוא חפש עצה איך ללמד אותם לקח, שעם כל העשר שלהם, ולמרות שהם פביכול עוזרים לגדולי ישראל, ותומכים בהם, עדין מקור הכח הוא בתורה ובחכמי התורה, ולא בעשר.

הלל זועק: אין אמונת חכמים!!!

הלל הזקן ראה שהעשירים לא עומדים בנסיין ואין להם אמונת חכמים. הלל הזקן היה נכנס לבית המקדש ביו"ט לסמוך על הקרבן שלו. באו ומחו בו אסור לסמוך ביו"ט... (ביצה כ:), הלל ראה שכלל ישראל יושבים איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, כל אחד יש לו בית, יש לו כסף, הוא לא צריך להגיע לת"ח, אז למה שיעריך אותם? למה שיפגע תחתם?

הגיע הזמן ללמד את העשירים לקח...

בא הלל וחדש דבר חדש לגמרי, הרי התורה אומרת "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה", אדם יכול ללוות מהעשיר סכומים אדירים ועובר השנה השביעית וכל הכסף נשאר אצלו, הוא עצמו הופך להיות עשיר בדיוק כמו המלוה שלו, והעשיר המלוה מתרושש לגמרי. בא הלל ואמר, פה אפשר ללמד לקח את העשירים מאיפה יש להם את כל הכסף?

הפגום האדיר בבית מדרשו של הלל...

הלל מכניס את כל הצבור בערב ר"ה של שמינית, ואומר לכלם בואו בלכם ותתנו לי את הכסף, הלל מחלק לכלם שטרות שחתומים עליהם הלל ובית דינו, ואומר

להם תכתבו את השטר הזה, והשביעית לא תשמיט אתכם, אומרים לו כלם - הלל! זה הפך ממה שכתוב בתורה, בתורה כתוב שצריך לשמיט את החובות, איך אתה בא ועוקר דבר שכתוב בתורה? משיב להם הלל, בואו אלי, ואני אלמד אתכם הדושים חדשים בתורה שלא ידעתם, נכון אתם יודעים את הפרשה של שמטת כספים, שרצון ה' הוא שישמטו את החובות, אז אני אגלה לכם שיותר מזה רצון ה' שכל החסד ימשיך הלאה, והיות שאני רואה שאתם מפסיקים להלוות א"כ עדיף שלא תשמיטו בכלל.

ומזה כל העם למדו את הכח של אמונת חכמים, מה הכח האדיר של החכמים, שכל כספם מסור ביד החכמים שהרי כאן הם עמדו להפסיד את כל כספם והלל הציל אותם מפשיטת רגל, וזה הפרוש פרוזבול - תקנות עשירים (גיטין לו:). פי בזה הוא עשה תקון לחטא של העשירים, פי השחד הזה שהציל את כספם, זה ענר את עיניהם כמו"ש "פי השחד יענר עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים" - הינו ששנה לסלף דברי ה' הצדיק העקר שהשחד יענר את עיני העשירים לשמוע לדברי חכמים.

אי אפשר לשפח את הלל

הדבר הזה השאיר את השם של הלל הזקן לדורות עולם, כלם ראו מהו הכח של אדם גדול כהלל. ולמה דוקא הלל? הרי היו עוד גדולי הדורות, אלא שהלל היה ענותן יותר מכלם, עד שהגמרא מציגת אותו כסמל הענווה לעולם יהא אדם ענותן כהלל (שבת:). אפילו גוים היו באים אליו והוא היה מקרב אותם תחת כנפי השכינה, אדם כזה צריך להשאר חרוט בתולדות עם ישראל לדורות עולם.

הפסיקו לרדף אחרי הכסף!!!

כשהלל הזקן תקן כזה תקנה, זה החדיר לצבור את ההרגשה שהלל הזקן מחזיק להם את הנכסים שהם צברו במשך שבע שנים. כל מה שהם השקיעו במשך שבע שנים יכל לרדת לטמיון, והלל הזקן הציל

את זה, זה החדיר לעשירים הגדולים, שכל הכח שלהם הוא מהלל. כל הפלפלה מחזיקה בזכות הלל, פי כל הפלפלה מבססת רק על הלואות, בלי זה הפלפלה לא יכולה להתקיים. כמו"ש "עולם חסד יבנה", והתקנה הזו החדירה לתודעה שכל הכסף והזהב הוא בעצם מהת"ח - מהתורה, כמו"ש "לי הכסף ולי הזהב נאום ה'" ו"אך ימים מימינה ומשמאלה עשר וכבוד".

הפרוזבול הוא תוספת יום טוב!??

כך סוף שנת השבע, כשהחמה שוקעת ומתקדש ר"ה של השנה השמינית, אדם עושה תוספת ר"ה, ובדקות הללו הוא חושב את כל מה שעבר עליו בשבע שנים האחרונות, משמיטה שעברה עד סוף שמיטה הזו, כל החסד שהקב"ה עשה עמו בגשמי וברוחני, כל ההשקעות שהוא הצליח בהם, כל הנכסים שהוא צבר, ואז הוא חושב לעצמו, בעצם עפ"י התורה כל זה היה צריך ללכת לטמיון, ומי הציל לי את הכל? הלל! ולמה? בשביל שאני ימשיך להלוות לעניים, אני ימשיך לעשות חסד, למרות שזה עוקר דבר שכתוב בתורה, אבל יותר גדול זה להמשיך לעשות חסד, שנה לעקור את מצות שמיטה, בשביל שאדם לא יפול באי עשית גמ"ח, מוטב לחלל שמיטה אחת מאשר שיבטלו מצוות הלואה וגמ"ח.

ובאמת זה הרבה יותר מכך, הגמרא בגיטין (לו:). מסבירה איך עובד התקנה של פרוזבול, אז הגמרא אומרת שזה עובד באופן של הפקר ב"ד הפקר, זאת אומרת שבעצם כלם מוסרים את כל השטרות שלהם לבי"ד, והשביעית באמת משמטת את כל החובות ובי"ד פשוט נותנים בחזרה במתנה את הכסף לעשירים, וזה החדיר בעם את הכח של הת"ח, שהם אלו שנותנים לו את כל העשר שיש בידו, א"כ הכסף אינו שלו אלא "לי הכסף ולי הזהב נאום ה'".

ניתן לשמוע שיעורים מפי מורינו ראש הישיבה שליט"א בקול הלשון במספר 03-6171111 (אידיש),

03-6171171 (לה"ק, קו ישרי). ובאמריקה - קול הלשון של ארה"ב (באידיש ובקרויב גם באנגלית). שמעו ותהי נפשכם.

להערות ותרומות ניתן לפנות למכון "א זיסקייט אין מועדי ישראל", 052-7193031.

להצטרפות ל-6481 מגזין "א זיסקייט" ולמכתבים למערכת: ALONLUBLIN@gmail.com או 5402047@gmail.com